

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1983

BRNO 1985

týšky 2/ je s jistotou doložen zejména pozdní paleolit /tarnowien- ostroměřská skupina/, a to jednak bohatou stanicí v Předklášteří /Tišnov-Dřínová/, jednak krátkými škrabady na Horce u Hradčan. Tato očividně nehomogenní lokalita poskytuje navíc početné tlučené křemeny. Ostatní kolekce jsou kulturně nezařaditelné.

Literatura:

- Skutil, J. 1932: Hradčany, Nuzičov a Čebín, palaeolithické stanice na Tišnovsku, ČMZM 28-29, 1931-32, 584-594.
- 1933: Pravěk Tišnovska, in: Vlastivěda Tišnovska, ed. A. Krejčí, 63-92. Tišnov.
 - 1937a: Příspěvek k pravěku Tišnovska. Dodatek k vlastivědě Tišnovska, zvláštní otisk z Horáckých listů, 120, Tišnov.
 - 1937b: Některé dosud blíže neznámé paleolitické nálezy na Moravě, Obzor prehistorický X, 1936-37, 259-280.

Neue paläolithische Funde aus dem Raum um Tišnov /Bez. Brno-venkov, Blansko, Žďár nad Sáz./ . Einige neue kleine jungpaläolithische Lokalitäten ohne der Möglichkeit einer genauen Kulturklassifizierung. Die bescheidene paläolithische Besiedlung des Tišnov-Raumes gehört nach den bisherigen Funden dem Szeletien /Tišnov-Klucanina, Hradčany/ und dem späten Paläolithikum an /Teil des Komplexes aus Hradčany, Tišnov-Dřínová/.

PŘÍSPĚVEK K LOKALIZACI PALEOLITICKÝCH NÁLEZŮ V OKOLÍ BRNA-LÍŠNĚ /okr. Brno-město, Brno-venkov/

Martin Oliva, Moravské muzeum, Brno
/Obr. 12, 13/

Zvýšený zájem o stanice s rozvinutou výrobou štípané industrie a vypracování pojmu bohunicieny obrátilo v poslední době pozornost k okolí Brna-Líšně. Vystala potřeba upřesnit polohu jednotlivých lokalit, neboť starší nálezy, popsané většinou jen názvy polních tratí, nebyly v terénu ověřené a rozporné údaje jednotlivých sběratelů nebylo snadné vzájemně sladit. Z některých drobných nalezišť, známých z ústního podání, se opět nedochoval ze starších sběrů žádný materiál. Předložený příspěvek s návrhem číselního lokalit vychází z vlastních zkušeností a z informací Přemysla a Rostislava Ondráčka, Radomíra Klímy, K. Valocha a L. Belcrediho.

Brno-Líšně I - Čtvrtě: Centrum této ústřední stanice se nachází zhruba 50 m JZ od kóty 331. Ojedinelé nálezy lze směrem k J sledovat až k terénnímu stupni s polní cestou mezi kótami 318 a 315, k Z až do polí a zahrádek V od silnice Líšně-Slatina. Do stávajících velkých kolekcí ze Čtvrtí jsou však věleněny i početné nálezy z jiných bodů v okolí. Během 2. světové války byla v blízkosti kóty 331 odkryta neznámými badateli větší plocha, výsledky však nejsou známy /inf. P. Ondráčka/. Novým prvkem v autorových sběrech ze 60. a 70. let jsou hrubé křemencové nástroje. Od vlastních Čtvrtí je vhodné oddělovat dvě následující vedlejší koncentrace: Ia zhruba 350 m JV od kóty 331 po obou stranách cesty do Podolí, S od kóty 315 /obr. 12:1-2/. Starší sběry se samostatně nedochovaly. Ib: trať Úzké, pole Z od Čtvrtí při silnici do Slatiny, kde se podle informací místních obyvatel občas objevuje patinovaná ŠI. V ústavu Anthropos MM je pod tímto označením uložena kolekce 72 nálezu, nasbíraná B. Vyskočilem /přír. č. 47/ a velmi podobná nálezům ze Čtvrtí. Nálezy P. Ondráčka a R. Klímy z tratě Úzké se samostatně nedochovaly. Na neúplné mapce u J. Svobody /1983/ je tato trať mylně lokalizována na ostrožnu nad Mariánským údolím.

Brno-Líšně II - Lepinky: na mírném J svahu, S od cesty do Podolí za objekty JZD, nm. v. 310-320 m. Ojedinelé nálezy se táhnou až k odbočení cesty na Čtvrtě. Samostatně se dochovaly pouze autorovy sběry, obsahující tyto artefakty /obr. 12:3-15/: 2 škrabadla, hranové rydlo, přímé, hrotité, dvojité a lomené drasadlo, nůž s otupeným bokem, levalloiskou čepel s příčnou retuší, 7 čepelí s vrubem, 3 zoubkované nástroje, zobec, 2 retušované čepele, odštěpovač, levalloiský úštěp s příčným úderem, jerzmanowický hrot, 6 levalloiských hrotů, 26 levalloiských a 53 obvyklých čepelí, 17 odražených hran, 25 levalloiských a 50 jiných úštěpů a několik set zlomků a úštěpků. Z jader se vyskytlo 1 s přední hřebenovou a zadní plochou preparací, 2 plochá levalloiská, 1 dvoupodstavové, 1 se změněnou orientací, 2 na úštěpech na způsob hranových rydel, 4 nepravidelná a 18 zlomků. Mezi surovinami značně převládá rohovec ze Stránské skály. Jako Líšně II označují polohu "Za panskou zahradou", tj. mírné návrší /kóta 320/ za zámek. Nálezy jsou velmi skromné, starší se samostatně nedochovaly; např. J. Lavický odtud ve svém deníku uvádí 28 kusů. Jinou malou koncentrací několika úštěpů /nedochováno/ tu objevil R. Klíma. Měla se nacházet zhruba 200m JV od kóty u špičky lesa na hraně svahu /Ib/.

Brno-Líšně III - U Kostelíčka: výrazné návrší S od Mariánského údolí, nálezy se většinou vyskytovaly v poli a sadu JZ od kostelíka v nm. v. 335 m /Valoch 1950/. Na celém hřbetě jsou hojnější nálezy neolitu. V patinované části souboru se téměř nevyskytuje rohovec ze Stránské skály.

Brno-Líšně IV - Staré Zámky /Valoch 1970/: na prvním předhradí známého hradiska před zúžením ostrožny u někdejší brány, 330 m nm. Sběry J. Mačanky, M. Mazálka, K. Valocha, R. Ondráčka poskytl 3 přímá drasadla, 2 vyklenutá drasadla, škrabadlo s odštěpovačem, retušovaný zlomek, 2 úštěpy, levalloiské

jádru na hroty, jádro se změněnou orientací, zbytek jádra a 2 zlomky. S možnou výjimkou jednoho úštěpu tu zcela chybí rohovec ze Stránské skály /obr. 13:12-16/.

Brno-Líšeň V - Kopaniny: pole při S hraně lesního lomu ve vidlici silnic do Ochozu, na mírném J svahu v nm. v. 380 - 390 m; dnes již odtěženo. Z příležitostných sběrů J. Mačenky, R. Klímy a M. Olivy pochází kombinované hranové a klínové rydlo /obr. 13:10/, klínové rydlo na zlomené čepeli /obr. 13/9/, hrotitý úštěp a ploché 1-podstavové jádro /obr. 13:11/.

Va: ojedinělé nálezy bylo možno sbírat V od silnice Velká Klajdovka-Ochoz v úzkém pruhu kolem lesa na rovině v nm. v. 390 m. Na místě vystupují štěrky s různými rohovci. Sběry P. Ondráčka se asi nedochovaly, z náhodných návštěv K. Valocha, V. Gebaucra a M. Olivy pochází jen několik úštěpků.

Roku 1963 byla v pravěkém oddělení MM skartována blíže nelokalizovaná ŠI, která obsahovala i několik paleolitických nálezů s označením Klajdovka: levalloiský úštěp s vrubem, strmé vyklenuté drasadlo, retušovanou a neretušovanou čepel a úštěp.

Brno-Líšeň VI - Habří: na temeni návrší mezi novým líšeňským sídlištěm a lesem, v místech dnešní vodárny, nm. v. 365 m. Lokalita identifikována nálezem úštěpu a 2 zlomků r. 1984. Kolekce J. Mačenky /zhruba 60 kusů/ obsahuje mj. levalloiské prvky a 2 listovité hroty /Valoch 1954/. Rohovec ze Stránské skály tvoří zhruba polovinu použitých surovin a není z něj vyroben žádný plošně retušovaný artefakt ani typické drasadlo.

Vla - Padělek /"bílý křížek"/: 350 m JJV od předchozí stanice u bývalého rozcestí s křížkem na mírném JV svahu; na staré speciálce kóta 347, dnes zastavěno sídlištěm. Z náhodných sběrů K. Valocha /Valoch 1950/, J. Mačenky a M. Olivy pochází neretušovaná čepel, 3 úštěpy, úlomek křídového rohovce s lamelárními negativy a štípnutý valoun rohovce s černou kůrou.

Prostor bývalého vojenského cvičiště v klínu silnic z Velké Klajdovky do Židenic a do Maloměřic, odkud hlásil paleolitické nálezy K. Valoch /1950/, patří již do katastru Maloměřic. Na líšeňském území se však z větší části nacházejí další lokality, označené jako Podolí I a II.

Podolí I: od kóty 331-Čtvrť a z přilehlé plošiny vybíhají směrem k JV 2 hřbety. Západní z nich /Podolí I/ poskytl R. Ondráčkovi a autorovi řadu nálezů, které již byly zveřejněny /Oliva 1981/. Sběry P. Ondráčka jsou včleněny do souboru ze Čtvrtí. Artefakty jsou řídké roztroušeny od rozhraní polí JV od kóty 315 až po telegrafní sloupy v nm. v. 310 - 290 m. Z nových nálezů stojí za zmínku kombinace škrabadla s hrotem, analogická typům z Ondratice /obr. 12:17-18/.

Ze spodní části lokality vybíhá k V nad Podolí ostrožna, označená jako Podolí la. Z jednoho sběru r. 1984 pochází ploché rydlo na retušované hraně úštěpu, levalloiská čepel a úštěpek.

Podolí II-Lepiny: Východní z obou hřbetů, oddělený od předchozího zvodnělou rýhou a téměř sterilní plochou na temeni návrší. Ojedinělé nálezy lze sledovat J od cesty s alejí, odbočující z cesty Líšeň-Podolí do Mariánského údolí, až do zahrádek na spodním konci hřbetu. Izolované artefakty se vyskytují i na ostrožně, vybíhající V od cesty nad Mariánské údolí. Zde se objevují velmi četné křemencové valouny předkvartérní terasy, které někdy náhodně připomínají staropaleolitické nástroje. Z Podolí II se samostatně dochovaly jen nálezy J. Mačenky, R. Klímy /zejména 3 listy /obr. 13:1-2/, nalezené na temeni poblíž odbočky cesty do Mariánského údolí/ a autora /obr. 18:3-8/, starší sběry byly přiřčeny k souboru ze Čtvrtí.

Z ojedinělých nálezů lze zmínit přímé drasadlo z pazourku /obr. 13:17/, vyzvednuté J. Mačenkou v trati Zeliska /při cestě z Líšně k hájence a dále k lesnímu lomu/, nepravidelné jádro z křídového rohovce, které jsem vyzdvihl v zahrádkách za posledními domky východně silnice z Líšně - Obecké na Ochoz a několik artefaktů z návrší "Zadní čtvrtky" SSZ od samoty Kandia /obr. 12:16/.

Z dosud nepublikovaných nálezů z blízkého okolí Líšně připomeneme ještě zasintrované tlučené rohovce, objevující se v místech přejezdu přes koleje do Líšně, 400 m S od výzkumu bohunicenských a eneolitických ateliérů /Stránská skála III/ a nepatinované i patinované artefakty, sbírané J. Škrlou na SV úpatí Stránské skály jižně od železnice.

Lokality Brno-Líšeň I, II, VI a Podolí I a II patří nepochybně bohunicieniu a používají s převahou rohovec ze Stránské skály. Na všech těchto stanicích, zejména však na Čtvrtích se početně nacházejí doklady místní výroby ŠI, což je zřejmě výrazným kulturním rysem této kultury. Hojně zastoupení dokončených retušovaných nástrojů, importy cizích surovin a poloha mimo bezprostřední zdroje materiálu napovídají, že jde o skutečná sídliště se všemi běžnými funkcemi a nikoli o specializované dílny. Podle svědectví sběratelů /R. Klímy a bratří Ondráčků/ a mých vlastních zkušeností neposkytuje však stanice Líšeň-Čtvrť /vlastní centrum JZ kóty 331/ žádné oboustranně opracované listovité hroty. Soubor zpracovaný v poslední době jako lokalita "Brno-Líšeň" je směsí nálezů z různých poloh v okolí a nejvýraznější ukázky hrotů pocházejí zejména z Podolí-Lepin. Potvrzuje se pozorování, že listovité hroty s oboustrannou plošnou retuší jsou vyrobeny z jiné suroviny než z rohovce ze Stránské skály, vzdálené zhruba jen 2 km. Na zmíněný rohovec jsou naopak s převahou vázány jerzmanowické hroty a levalloiská technika /Oliva 1981/. Mimo oblast importů tohoto rohovce se levalloiská technika v moravském mladém paleolitu prakticky nevyskytuje. Líšeň V-Kopaniny lze pravděpodobně přisoudit aurignacieniu, ostatní soubory jsou příliš skrovné a neumožňují bližší klasifikaci.

Literatura:

- Oliva, M. 1981: Die Bohunicien. Station bei Podolí und ihre Stellung im beginnenden Jungpaläolithikum, ČMM sc. soc. 66, 7-45.
Valoch, K. 1950: Sídliště diluviálního člověka na půdě Velkého Brna, Příroda 43, 22-26, 56-57.
- 1954: Nové paleolitické nálezy v Líšni u Brna, AR 6, 811-813.

Beitrag zu der Lokalisierung des Paläolithikums in der Umgebung von Brno-Líšeň /Bez. Brno-město, Brno-venkov/. Revision der geographischen Lage und des erhaltenen Materiales aus der erwähnten Region. Der reiche Komplex aus Brno-Líšeň I /"Čtvrť"/ enthält auch zahlreiche Funde von anderen Lokalitäten in der Umgebung, aus denen von den älteren Amateursammlungen fast kein Material selbständig erhalten blieb. Líšeň I, II, IV und Podolí I /Oliva 1981/ und II gehören dem Bohunicien an, die seltenen Blattspitzen sind hier aus einem anderen Rohstoff als aus Hornsteinblende von der nahen Stránská skála hergestellt. Diese überwiegt stark in allen Komplexen und es ist auf dieser die Levallois-Technik appliziert.

PRŮZKUM V OKOLÍ STRÁNSKÉ SKÁLY /okr. Brno-město/

Jiří Svoboda, AÚ ČSAV Brno
/Obr. 14, 15; tab. 2:2/

Úkolem výzkumné etapy 1983 bylo dále sledovat rozsah paleolitického a eneolitického osídlení v nejbližším okolí významného výchozu rohovcové suroviny /srv. PV 1981, PV 1982/. Bylo přitom využito jednak četných odkrytých kvartérními sedimenty, které otevřela výstavba sídliště a nových komunikací /Líšeň, Vinohrady, Nová hora/, jednak strojových sond umístěných v archeologicky významných bodech /Stránská skála, Líšeň/.

Stránská skála III a /Brno-Slatina/

V prostoru mezi objektem KNP /lok. III/ a temenem Stránské skály /lok. II¹/ bylo situováno celkem 5 strojových sond. Dosahovaly hloubky 2 m, šířky 0,75 m délky 5-6 m. Ukázalo se, že směrem k temeni rychle stoupá úroveň podloží /terciér/, z něhož vystupuje zvětralý jurský útvar vápence s rohovci /sonda 5/. Sprašovým souvrstvím posledního glaciálu probíhá v celkové hloubce 1,8 - 1,5 m plynule interstadiální půdní komplex s paleolitickou industrií /sondy 1-3/, který místy /sonda 4/ dosedá již přímo na zvlněnou úroveň terciérního podloží. Nadložní vrstva spraše je v sondách 3 a 4 narušena jámami s pravěkým archeologickým materiálem. Profily uzavírá vrstva ornice.

Paleolitická industrie zahrnuje celkem 377 ks, z nichž 192 ks tvoří úlomky a třísky. Procentuelní zastoupení hlavních složek se /s výjimkou jader/ kryje s údaji pro Stránskou skálu III. Technologie je analogická /levallois-leptolitický komplex/, typologicky jsou doložena pouze 2 plochá škrabadla a vruby. Z pravěkých jam byly odebrány vzorky keramiky a štípané industrie, které svým charakterem nevybočují z rámce dřívě získaného materiálu /KNP/.

Čtvrť /Brno-Líšeň/

Na povrchovém paleolitickém nalezišti Čtvrť, které vzhledem k počtu nálezů /27 653 klasif. ks/ i k jejich typologické variabilitě lze považovat za centrální stanici sledovaného areálu, byly vyhloubeny 3 strojové sondy. Ukázaly, že návrší budované kulmskými slepenci je na jižních svazích překryto terciérními tégly, na temeni navíc šterky a teprve na severním svahu nasedá mocná vrstva spraše. Nebyla členěna půdami a nelze ji tedy srovnat s profilem popsanych z blízké cihelny². Mladopaleolitická industrie vyorávaná na povrchu naleziště tuto spraš překrývá.

Nová hora /Brno-Židenice/

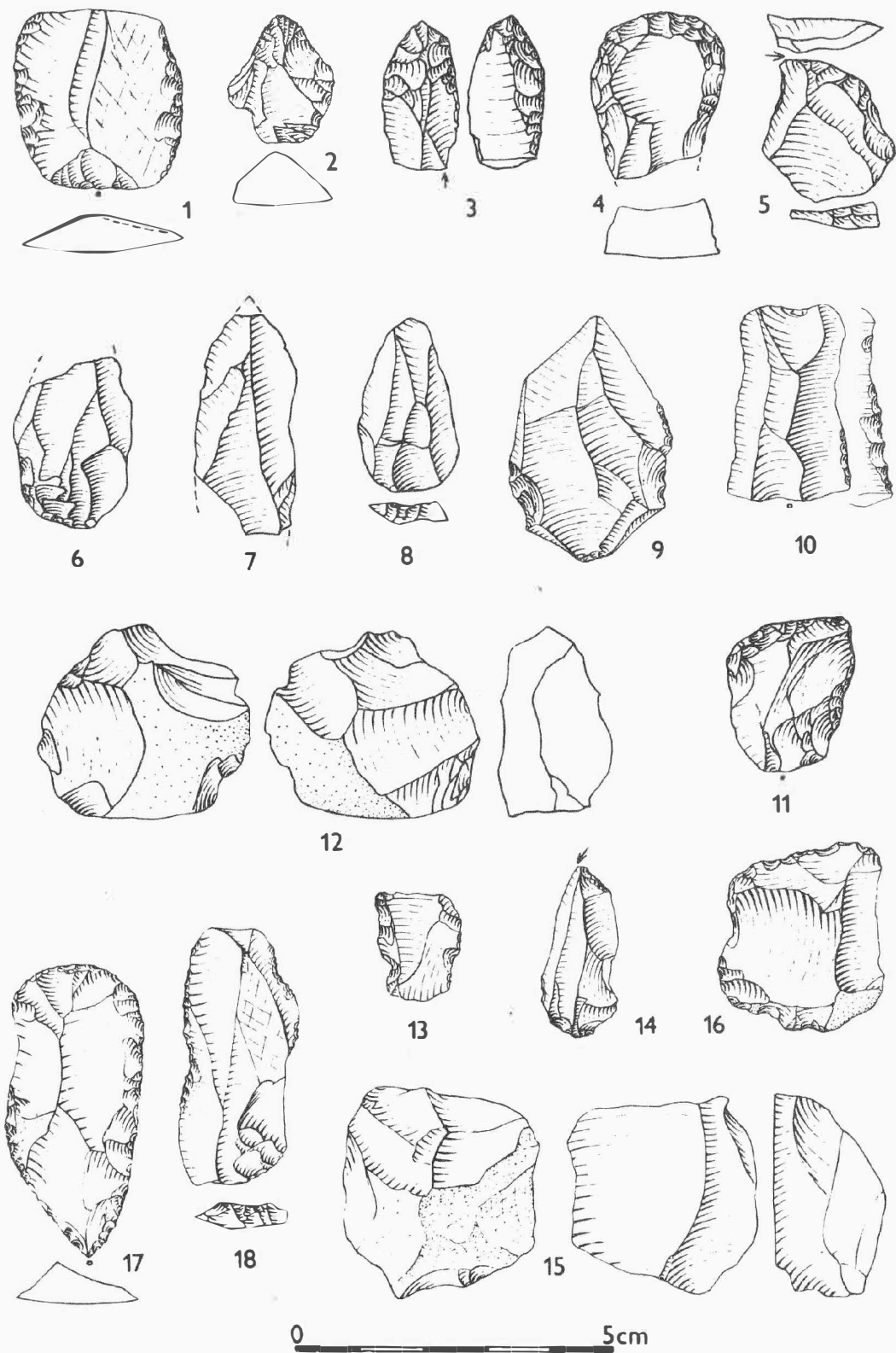
Výstavba komunikace podél východního úpatí Nové hory umožnila v roce 1983 sledovat sérii nově odkrytých sprašových profilů. Z masivu zde vystupoval vápencový hřbet, jehož JV svahy pokrývaly spraše členěné ukloněnými půdami /lok. I/. Na bazální spraši /vrstva 2/ spočívala mocná, temně hnědá půda /vrstva 3/. Vrstvičkou sprašové hlíny /4/ byla oddělena od následujícího, nejsložitějšího půdního komplexu /vrstvy 5-8/. Další poloha spraše /9/ jej oddělovala od nadložního půdního komplexu /vrstvy 10-11/, po jehož bazi probíhala nápadná soliflukční poloha a jehož podstatná část byla tvořena rezavě hnědou půdou provřítenou polohami slínu. Závěrečné sprašové souvrství /vrstvy 12, 14/ rozdělovala poslední, hnědošedá půda /13/.

Asi o 100 m jižněji /lok. II/ může tato poslední jmenovaná půda odpovídat vrstvě, která tu klesá do hloubky 1,8-2,2 m ve spraši. Její baze je tvořena polohou šterčsku, střední část tmavě hnědošedou půdou a svrchní část hnědošedou, jemně zvrstvenou soliflukční polohou.

Z rezavých poloh vrstvy 11 /lok. I/ jsem vyňal patinovaný úštěp z křídového rohovce, pravděpodobný úštěp z vápence a tři rozštípané kusy křemene, které vzhledem k náleзовým okolnostem mohou rovněž být artefakty. Vzorek, odebraný z téhož místa, který analyzovala H. Svobodová, obsahoval pyl Pinus /37 zrn/, Alnus /4 zrna/, Corylus /1 zrno/, Betula /2 zrna/, Poaceae /11 zrn/ a Asteraceae /5 zrn/, dokládající spíše chladnější podnebí, podobně jako uhlíky a měkkýši z blízkého profilu Malá Klajdovka^{2,3}. V poloze Nová hora II jsem našel 3 mladopaleolitické artefakty z místního rohovce volně na zešíkmené stěně profilu. Ležely v těsné blízkosti půdy, která profilem probíhá a která snad odpovídá vrstvě 13, lok. I, aniž by však bylo možno tento stratigrafický vztah přímo prokázat.

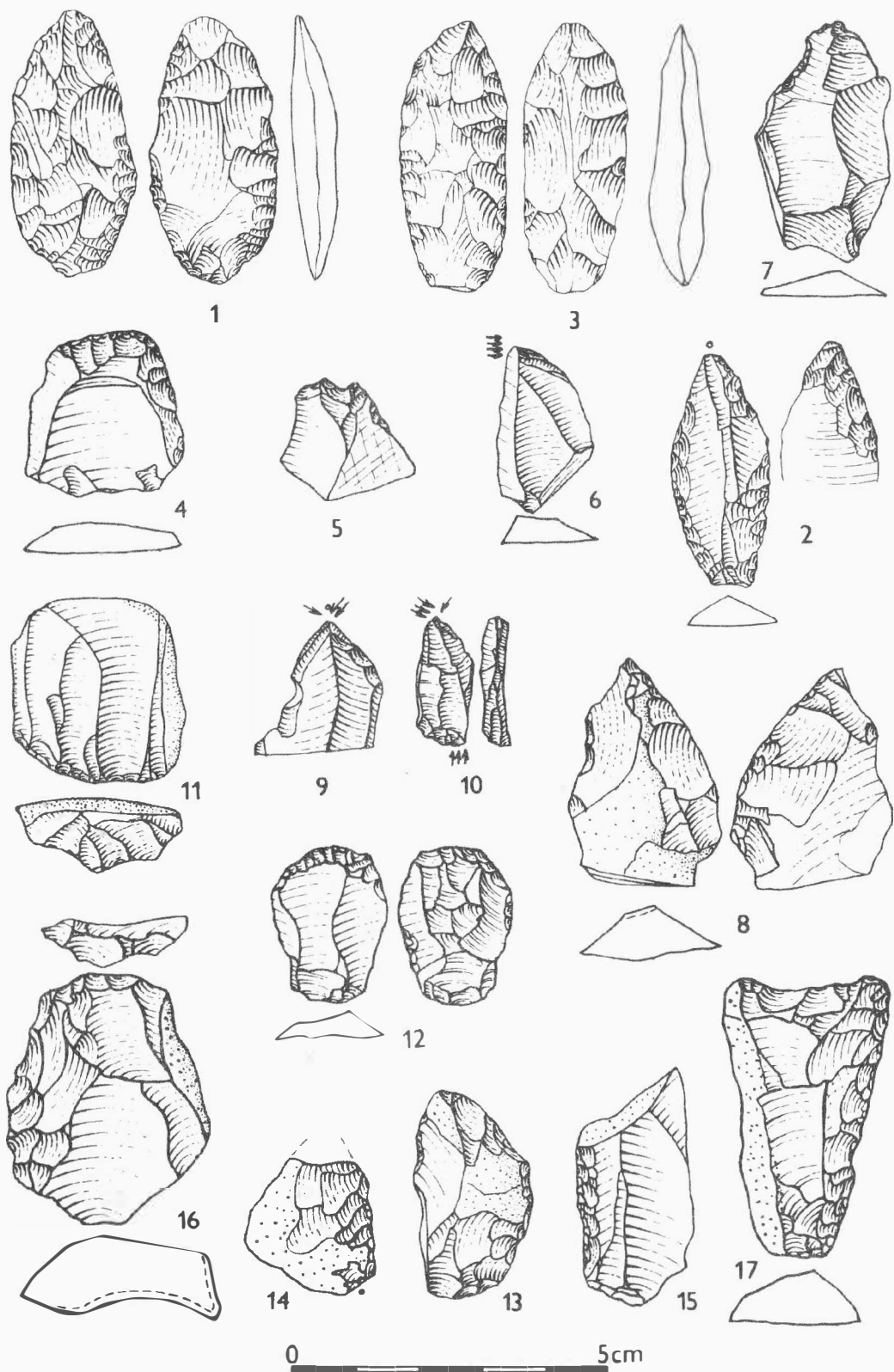
Růženin dvůr /Brno-Židenice/

Na svrchní etáži nad klasickým profilem středního a části starého pleistocénu /PK V-PK X/ v cihelně Růženin dvůr⁴ jsem těsně před zavezením sebral jádro z křemenného valounu. Může souviset s osídlením

Obr. 12

1-2 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, Ia; 3-15 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, II; 16 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, nad Kandíř; 17-18 Podolí /okr. Brno-venkov/, I. Kresba - Zeichnung: M. Oliva.

Obr. 13
 1-8 Podolí /okr. Brno-venkov/, II - "Lepiny"; 9-11 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, V - "Kopaniny";
 12-16 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, IV - "Staré Zámky"; 17 Brno-Líšeň /okr. Brno-město/, "Ze -
 liska". Kresba - Zeichnung: M. Oliva.

P ŘEHLED V Ý Z K U M Ů 1983

Vydává:	Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor:	akademik Josef P o u l í k
Redaktoři:	Dr. A. Medunová, Dr. J. Meduna, Dr. J. Řihovský
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby:	A. Krechlerová /pokud není na tabulce uveden jiný autor/
Na titulním listě:	stříbrné nákončí opasku z kostrového hrobu z období stěhování národů v Boroticích /okr. Znojmo/
Tisk:	Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov, provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo:	ÚVTEL - 73332
Vydáno jako rukopis:	400 kusů - neprodejně